

Surján László

A Haza nemcsak magyar!

A Székely Hírmondóban B. Kovács András rámutatott: a Gyulafehérvári Nyilatkozat azt ígérte Erdély népeinek a Romániával való egyesítés esetén, amit az erdélyi románság a maga számára igényelt a 19. század végén és a 20. elején, amíg kisebbségi sorban élt.¹ Az érem másik oldala: ma a kisebbségbe szorult magyarság lényegében azt akarja elérni, amit a Magyar Királyság kisebbségei annak idején hiába követeltek.

A magyarországi szlovákok, románok és szerbek 1895. augusztus 10-én Budapesten nemzetiségi kongresszust tartottak.² Ennek kapcsán megpróbálom azt bemutatni, hogy a 19. század sajtója a nemzetiségi kérdésben miként befolyásolta a közvélekedést.³ Az előzmények 1893-ra mennek vissza, amikor az interparlamentáris konferencián Románia elérte, hogy a nemzetiségi kérdést a következő ülésen napirendre vegyék. Annak érdekében, hogy ott sikeresen képviselhessék elgondolásait, a következő (az 1895. évi) ülésének megnyitásához igazodva Budapesten egy nemzetiségi kongresszust akartak rendezni. Azt feltételezték, hogy a kormány nem fogja engedélyezni azt, és a betiltás miatti zajos tiltakozás nyomós érv lesz Magyarország ellen az interparlamentáris unió vitájában. (Azóta a szerepek felcserélődtek. Most mi próbáljuk a kisebbségek védelmét nemzetközivé tenni.) A Bánffy-kormány – az összehívók meglepetésére és mondhatni bosszúságára – engedélyezte a konferenciát, amely végül vita nélkül, közfelkiáltással egy határozatot fogadott el, amelynek főbb pontjai a következők voltak:

Szent István koronája integritását – azaz az ország területi egységét – meg akarják tartani.

Tiltakoznak az ellen, hogy az ország jellegét a kisebbségben lévő magyarság szabja meg.⁴

Követelik a választási törvény igazságossá tételét.

¹ <http://www.hirmondo.ro/velemeney/teved-pop-ur/> 2018. aug. 13.

² http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf9942.pdf

³ Az elemzés nem teljes körű. Elsősorban azokra a sajtótermékekre terjedt ki, amelyek elérhetők az Arcanum Digitális Adatbázisból. Támaszkodtam továbbá az Erdélyi Magyar Adatbankban található, Kemény G. Gábor által összegyűjtött *Iratok a nemzetiségi kérdés történetéhez Magyarországon a dualizmus korában, II. 1892–1900* című kötetre. E korlát figyelembevételével is állítható, hogy a kor közvélemény-formálóinak a nemzetiségi kérdéshez való hozzáállását hitelesen mutathatjuk be.

⁴ Magyarország néprajzi viszonyaira és a történelmi fejlődésre való tekintettel, Magyarország nem lévén olyan állam, amelynek a nemzeti jelleget egyetlenegy nép adhatja meg, hanem olyan, amelynek állami jellege Magyarország népeinek csak egységessé alakult összességétől származhat, a Magyarországon lakó románok, szerbek és tótok az adott néprajzi viszonyokból és Magyarország történelmi fejlődéséből *Szent István koronája integritásának megóvása mellett* mindazt a konzekvenciát le kívánják vonni, amely Magyarország egyes népei fönntartása és fejlődése szempontjából az államkormányzatra nézve szükségesnek mutatkozik.

Céljaik elérése érdekében egymással összefognak, s körvonalazták ennek az összefogásnak a szervezetét is.

A határozat persze nem ilyen tömör. Terjedelmes, 21 pontból álló szöveg. Elfogadásával a rendezvény befejeződött, a résztvevők hazamentek, és a történetnek nem lett folytatása. Közvetlen folytatása semmiképp, de lehetetlen nem látni, hogy a részt vevő nemzetek a későbbi „kisantant” előfutárjai. Az, hogy az elgondolás hamvába holt, feltehetőleg azért történt, mert a kormányzat engedélyezte a rendezvényt, és így nem volt mi ellen zúgolódni.

Az esemény lefitymálását a Borsszem Jankó kezdte. Két változatban előre megírta az elképzelt tudósítást. A nemzetiségi szemüveggel írt szöveg szerint a fővárosi diákság megtámadta a kongresszust, ablakok és fejek törtek, s a külföldet hívták tanúbizonysággul, hogy milyenek a magyarországi viszonyok. A párhuzamos változat szerint: senki nem foglalkozott az összejövettel, ezért a rendezők hosszú orral, suttyomban elhagyták a fővárost.

A Kakas Márton utólag gúnyolódott: „A nemzetiségi agitátorok elhozták a kongresszusukra a pópájukat is, hogy könnyebben csinálhassanak dicső programjaiknak pópagandát.”

Voltak persze komolyabb publicisztikák is, bár például a Budapesti Hírlap meg sem emlékezett az eseményről. A Pesti Napló vezércikke viszont már augusztus 10-én beharangozta az összejövetet.⁵ Az 1848-as kudarcos prágai szláv kongresszus megismétlését várta. A hajdani résztvevőkre utalva – csehek, morvák, lengyelek, rutének, tótok, szlovének, dalmaták, illírek, horvátok, szerbek, bunyevácok és sokácok –, bábeli kongresszusra és eredménytelenségre számított. *„Ennyi széthúzó centrifugál erő közt kapcsolatot, összefüggést csak ama faj hegemoniája bír fenntartani, mely e hivatást ezer éven át teljesítette.”* E gőgös magabiztosság alapján a cikk helyeselte, hogy a kormány engedélyezte a rendezvényt: *„Miért nyomta volna el a kormány ezt a lapját a történelemnek? Ha elnyomja, zsarnok hírbe keveri a magyar uralmat Európa föllármázható részeiben, és megfosztja egy bábeli jelenet paródiájának furcsa látványától a komikum iránt fogékony világot.”*

Másnap ugyancsak vezércikkben számoltak be a rendezvényről,⁶ a sokatmondó *Kudarc* címmel. A határozattal érdemben nem foglalkoztak, csak abba kötöttek bele, hogy az országban nincs magyar többség: *„Ebben az országban mi magyarok vagyunk legtöbben; vagyunk többen, mint valamennyi nem-magyar együttvéve.”* Nem volt még az ötven százalékunk sem. Ezt eltagadni: önáltatás.

A Népszava is előzetest adott a kongresszusról, és érdektelenségét fejezte ki.⁷ *„Nem tudjuk, hogy micsoda levet fognak összeszűrni az antimagyar sovíniszták, azt azonban tudjuk, hogy nagyon kellemetlenek lesznek a magyar sovínisztákra. (...) A magyar haza soknyelvű proletáriátusa bizonyára békés kezet nyújt egymásnak e nemzetiségi cséphadarás fölött.”* Proletár internacionalizmus? Csak szavakban létezett. Sem ekkor, sem amikor nagy szükség lett volna rá – az első világháború előtt –, nem tudott békét teremteni. Az augusz-

⁵ Pesti Napló, 1895. augusztus 10. 217. szám.

⁶ Pesti Napló, 1895. augusztus 11. 218. szám.

⁷ Népszava, 1895. augusztus 10. 106. szám.

tus 11-i számban a lap közölte a kongresszus napirendjét is, amelyből kiténik, hogy a szervezők érdemi vitára nem számítottak.⁸

A kongresszusra vonatkozó főbb magyar kifogások:

1. A résztvevők magánemberek, nincs mögöttük szervezet, tehát senkitől semmire nincs felhatalmazásuk.

2. Vezető szerepre törek, de az történelmi jogon és képességek okán is a magyaroknak jár, hiszen a nemzetiségek műveltsége még regionális szintű kormányzásra sem elég.

3. Többségnek képzelik magukat, pedig kevesebben vannak, mint a magyarok.

4. A magyar állam egységére való utalás csupán álca, hogy a várható kritikákat elkerüljék.

Ma már nehezen eldönthető, hogy provokációnak szánták-e a rendezők a kongresszust, vagy sem. A határozat alkalmat adhatott volna, hogy érdemi tárgyalások kezdődjenek a kormány és a nemzetiségek között. Erről azonban szó sem esett. Bánffy miniszterelnök egy bécsi lapnak is eljelentéktelenítette az egészet: „Attól tartok, hogy a nemzetiségi kongresszust Párisban túlbecsülték. Az egész gyűlésen alig két ember volt komolyan számbavehető.” Az interjúban azután kitért arra, hogy „Bizonyára létezik ellenséges érzés a magyarok ellen, ha nem is a nép körében, de az intelligencia bizonyos köreiben, a melyek erőlködnek, hogy gyűlölködéseket a parasztságra is átvigyük, a mely különben békés és nincs semmi oka a panaszra. Tökéletes abszurdum a nemzetiségek teljes elnyomatásáról beszélni.” Kifejtette az is, hogy az oláh vagy tót faluban az iskolában s a templomban általában a nép nyelve dominál. Arra hivatkozott, hogy Magyarországon több mint háromezer elemi iskola van, ahol a tanítási nyelv román.

A konferencián történekről a nemzetiségi sajtó is részletesen beszámolt. Innen ismerjük a következő jelenetet. Jancsó Benedek, a miniszterelnökség nemzetiségi ügyosztályának tisztviselője is jelen volt, aki később *A román irredentista mozgalmak története* c. könyvében egy fejezetért szánt ennek a konferenciának.⁹ Ő a tudósítás szerint egyszer csak „izgatott lett, és látszott rajta, hogy valamire készül. Végül kiállt az emelvény elé, és szót kérve, a magyar sajtó nevében beszélt. Először mérsékelt és megnyerő hangon szólt, ami jó hatást váltott ki a hallgatókból, akik többször helyeselték is szavait. Egyszerre azonban sovíniszta hangnembe csapott át, és azt mondotta, hogy az ezen a gyűlésen kinyilvánított törekvések a magyar haza szétdarabolásához vezethetnek. Erre nagy zaj támadt, és ilyen felkiáltások hangzottak: **Ez a haza nemcsak magyar!**”

⁸ Napirend. „1. A kongresszus összehívói üdvözlük az összegyűlteket és felhívják az elnökség megválasztására és konstituálására. 2. Az elnökség: 3 elnök és 2-2 titkár megválasztása. 3. Az elnökség megnyitja a kongresszust. 4. Ő felségéhez intézendő hódolótávirat. 5. A közös program, politikai jogok elintézése céljából felállítandó program megállapítására szándékolt 45-ös bizottság alakítása, 6. E végből az elnökség felfüggeszti a gyűlést egy órára. 7. A gyűlés megnyitása. 8. A három előadó referálása a bizottság működéséről. 9. A határozat kimondása után a gyűlés berekesztése.” Népszava, 1895. augusztus 11.

⁹ <http://adatbank.transindex.ro/cedula.php?kod=1184>

Szent István koronája alatt a magyarok mellett más, egyenrangú népek is voltak. Eleink tudták, hogy a nem magyar ajkúak is honfitársaink. Velük a feszültségek akkor jelentek meg, amikor erről megfeledkeztünk. A millennium kori magyarságnak nem volt sem szíve, sem esze ennek belátásához, de már 25 évvel Trianon előtt félt az ország szétesésétől. A kormány sajnós nem egy megegyezéstől, hanem az erőltetett asszimilációtól várta a megoldást.

Mindez már történelmünk lezárt, de máig megoldatlan fejezete. Trianonban még lehetett volna valamiféle megegyezés, de ez nem állt a győztesek érdekében. Most, száz év után idegen hatalmak bábáskodása nélkül talán egyezsége juthatunk. Az elmúlt száz évben a területvesztésen túl folyamatos vészófutás, szenvedés a magyar kisebbségek élete. Le kell ülni és megegyezni azoknak a jogoknak a tényleges megadásában, amiket annak idején nemzetiségeink kértek, és mi nem adtunk meg. A közhangulat ma a határ egyik oldalán sincs erre felkészülve. Mi, a megbékélés hívei, arra törekszünk, hogy ez megváltozzék. Annak érdekében, hogy mindannyian aggodalom nélkül élhessünk, teremtsünk esélyt, hogy egymást határtalanul szerethessük.

KETTEN